

контрагентами із метою передачі їм права на оптову партію товару для наступного продажу або переробки. Основними функціями його є: транспортування; встановлення контакту, інформування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Маркетинговий аудит системи сбыта / Л.В. Балабанова, А.В. Балабанич. – Донецьк: ДонГУЭТ им. М.Туган-Барановского, 2003. – С. 189.
2. Синяева И.М. Управление маркетингом: учеб. пособие / И.М. Синяева. – М.: Вузовский учебник, 2003. – С. 224.
3. Болт Г. Дж. Практическое руководство по управлению сбытом / Болт Г. Дж. – М.: МТ-Пресс, 2001. – С. 268.
4. Панкрухин А.Л. Маркетинг: учебник. / А.П. Панкрухин. – М.: Ин-т междунар. права и экономики им. А.С. Грибоедова, 1999. – С. 398.
5. Белінський П.І. Менеджмент виробництва та операцій: підручник / П.Л. Белінський. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – С. 624.
6. Кузьмін О.Є. Управління ризиками в інноваційній діяльності: навч.-метод. посібник / О.Є. Кузьмін, Н.Ю. Подольчак, Н.І. Подальчак. – Львів: НУ «Львівська політехніка», 2009. – С. 176.
7. Бревнов А.А. Маркетинг малого підприємства / А.А. Бревнов. – К.: ВИРА-Р, 1998. – С. 384.

УДК 331.108+65.012.32

Князь С.В.

*доктор економічних наук, доцент,
завідувач кафедри екологічної політики і менеджменту природоохоронної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»*

Холявка Л.Ю.

*аспірант кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Національного університету «Львівська політехніка»*

СКЛАДОВІ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Стаття присвячена висвітленню питань формування інтелектуального потенціалу підприємства. Проведено аналізування існуючих наукових думок щодо особливостей даного об'єкта дослідження. Виділено основні складові системи формування інтелектуального потенціалу підприємства, розкрито їхню сутність та відображено взаємозв'язки між ними.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал, формування, система, інтелектуальні ресурси, складові системи формування інтелектуального потенціалу підприємства.

Князь С.В., Холявка Л.Ю. СОСТАВЛЯЮЩИЕ СИСТЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

Статья посвящена освещению вопросов формирования интеллектуального потенциала предприятия. Проведен анализ существующих научных мнений относительно особенностей данного объекта исследования. Выделены основные составляющие системы формирования интеллектуального потенциала предприятия, раскрыта их сущность и отражены взаимосвязи между ними.

Ключевые слова: интеллектуальный потенциал, формирование, система, интеллектуальные ресурсы, составляющие системы формирования интеллектуального потенциала предприятия.

Knyaz S.V., Holyavka L.Yu. THE COMPONENTS OF THE SYSTEM OF THE FORMATION OF THE INTELLECTUAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

The following article is devoted to the questions of the formation of the intellectual potential of the enterprise. The analysis of the existing scientific opinions about its particularities were done. The components of the system of the formation of the intellectual potential of the enterprise were established, their meaning and the main relations between them were described.

Keywords: intellectual potential, formation, system, intellectual resources, components of the system of the formation of the intellectual potential of the enterprise.

Постановка проблеми. В умовах сучасних важливих трансформацій у вітчизняній економіці та обрання проєвропейського вектору її розвитку зростає вагомість і необхідність формування інтелектуального потенціалу підприємств, що є однією з запорук їхнього ефективного і конкурентоспроможного функціонування. У розрізі дослідження і удосконалення процесів, пов'язаних з системним формуванням даного потенціалу, першочерговим завданням є ідентифікація і обґрунтування складових елементів, що мають місце у цих процесах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність розкриття питань формування інтелектуального потенціалу підтверджується значною кількістю наукових розвідок як українських, так і зарубіжних вчених за даною тематикою. Зокрема, І. Мойсеєнко [1, с. 82-88] і Н. Тимошенко [2, с. 6] наголошують

на здійсненні формування даного потенціалу підприємства шляхом формування його елементів (людські, структурні, ринкові активи та інтелектуальна власність) та досягнення синергетичного ефекту від їхнього поєднання. Дослідниця В. Мурашко [3, с. 7] вважає компонентами формування інтелектуального потенціалу освіту і науку, інформацію, матеріальне благополуччя і матеріалізовані надбання суб'єкта. Науковці С. Тесьєр і А. Роджер [4] акцентують увагу на процесах трансферу знань як основи формування інтелектуального потенціалу. Зазначимо, що серед перелічених авторів, так і ще приблизно десятка науковців, немає узгодженого підходу як до розуміння інтелектуального потенціалу, так і складових його формування. Крім того, наголошуючи у більшості наукових праць на доцільності його вивчення і прикладного застосування на засадах системної пара-

дигми, у них майже відсутні реальні розробки саме систем формування інтелектуального потенціалу та визначення його складових.

Постановка завдання. Відповідно до описаних невирішених проблем за обраною тематикою завданням даного дослідження постає виявлення та розкриття сутності базових складових системи формування інтелектуального потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з загальновідомого визначення поняття системи як сукупності взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, пропонуємо наступне означення: система формування інтелектуального потенціалу підприємства – це структурована сукупність взаємопов'язаних складових елементів, що забезпечують перебіг процесів формування і використання інтелектуальних можливостей підприємства задля досягнення цілей його діяльності.

Дослідниця інтелектуального потенціалу Н.Б. Теницька [5, с. 221-222] виділяє у його формуванні такі складові: кадрова, наукова, матеріально-технічна, соціально-інформаційна, організаційна. Також автор наголошує на потребі урахування внутрішніх, зовнішніх та егофакторів, які впливають на інтелектуальний потенціал суб'єкта господарювання.

Науковці І.П. Кузьменко та М.М. Зуєва [6, с. 5-6] пропонують моделі формування інтелектуального потенціалу на загальнонаціональному, регіональному рівнях і для окремого підприємства. Вони зазначають, що на рівні підприємства ключова роль у даних процесах належить постійному навчанню працівників. Основні елементи запропонованої авторами моделі представимо на рис. 1.

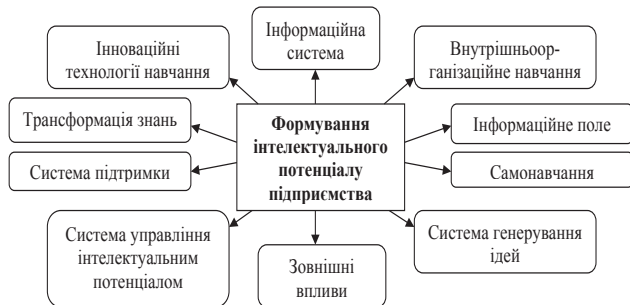

Рис. 1. Елементи формування інтелектуального потенціалу підприємства [6, с. 5]

За результатами проведених досліджень виділено складові елементи система формування інтелектуального потенціалу підприємства (рис. 2). Запро-

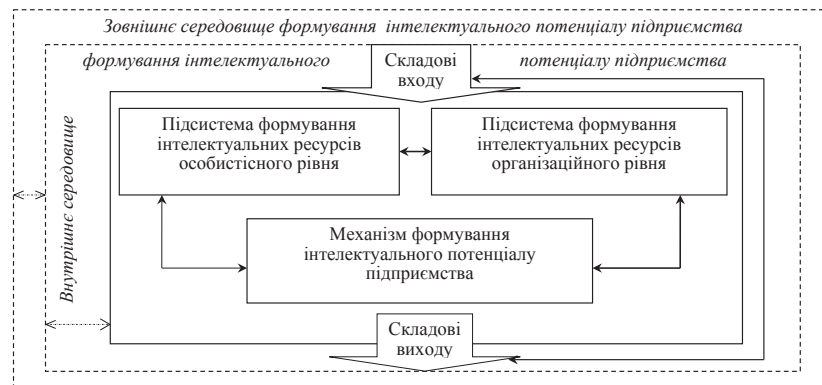

Рис. 2. Складові системи формування інтелектуального потенціалу підприємства

Джерело: сформовано авторами на основі [1-6; 7, с. 141; 8]

понована система була сформована за результатами вивчення наукових праць [1-6] та існуючої теорії і практики системного управління.

Стрілки у межах зображеної на рис. 2 системи виражають взаємозалежність між собою механізму та двох підсистем. Стрілка, з'єднуюча складові входу і виходу, відображає зворотній зв'язок у системі (створення нових можливостей може вимагати нових ресурсів для їхньої реалізації) та необхідність дотримання принципу безперервності у формуванні інтелектуального потенціалу підприємства. Пунктирними лініями виділено внутрішнє і зовнішнє середовище системи, а пунктирними стрілками показано їхній взаємовплив.

У результаті проведених досліджень доведено, що складовими входу системи формування інтелектуального потенціалу підприємства є ті змінні, які залучаються системою для трансформації у вихідні результати. У даному випадку такими складовими будуть фактично існуючі в конкретний період часу інтелектуальні ресурси підприємства. На особистісному рівні [9], що визначається індивідуальними інтелектуальними характеристиками працівників, вони представлені знаннями, вміннями, навичками, здібностями і самомотивованістю. Загальноорганізаційний рівень інтелектуальних ресурсів виражений, на нашу думку, штучним інтелектом, інформаційними ресурсами і системою службових відносин на підприємстві.

Наступною складовою у межах даної системи виділимо підсистему формування інтелектуальних ресурсів особистісного рівня, сутність якої зводиться до залучення, створення нових та оновлення і удосконалення існуючих ресурсів даного типу. Аналогічним є призначення виокремленої підсистеми формування інтелектуальних ресурсів організаційного рівня підприємства. Необхідність виділення таких двох підсистем пояснюється гносеологічними особливостями інтелектуального потенціалу, оскільки процес його формування не повинен носити разовий чи періодичний характер, а здійснюватися безперервно. Крім того, існуючі інтелектуальні ресурси є невичерпними і гнучкими, тому вимагають постійного оновлення з метою збереження своєї актуальності, адже в ході генерування ідей завжди виникає потреба одержання нової інформації. Задоволення цієї потреби і повинні забезпечувати дані підсистеми. Також важливо відзначити тісний зв'язок і взаємозалежність цих підсистем, оскільки у процесах створення інтелектуальних можливостей кожна з них застосовує складові елементи іншої.

Механізм формування інтелектуального потенціалу підприємства є тим важелем, який приводить у дію трансформування його інтелектуальних ресурсів у креативні наукові, інженерно-технологічні та управлінські рішення. Виходячи з тлумачення механізму як «...способу..., сукупності станів і процесів... внутрішньої будови чого-небудь...» [10, с. 673] та наукових доробків у сфері дослідження механізмів управління [8], виділимо такі елементи механізму формування інтелектуального потенціалу підприємства:

– цілі, як бажаний результат, якого прагне досягнути підприємство у формуванні свого інтелектуального потенціалу, який визначає

особливості перебігу усіх подальших процесів формування;

– принципи (певні засади і правила його здійснення. Дані принципи доцільно класифікувати на загальні і специфічні, а також принципи побудови системи формування інтелектуального потенціалу підприємства та принципи її практичного реалізування. З переліком і детальним описом запропонованих принципів формування інтелектуального потенціалу підприємств можна ознайомитись у науковій праці авторів даної статті [11]);

– функції (конкретні управлінські дії щодо здійснення процесів формування інтелектуального потенціалу та забезпечуються через застосування загальних управлінських функцій, таких як «... планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання...» [12, с. 10]);

– методи (відображають спосіб здійснення формування інтелектуального потенціалу на відповідному підприємстві залежно від специфіки і особливостей його функціонування. Слід зазначити, що у вітчизняній економічній думці науковцями не приділена достатня увага розробленню прийомів саме формування інтелектуального потенціалу суб'єктів господарювання з урахуванням специфіки цього явища, а лише пропонується вибір з уже розвинених у практиці управління економічних, соціальних, адміністративних, евристичних та інших методів. У зв'язку з цим подальші дослідження авторів будуть зосереджені на даному питанні);

– управлінські рішення (формалізований результат застосування методів формування інтелектуального потенціалу підприємства, який виступає у вигляді розроблених і застосованих конкретних розпоряджень щодо його здійснення).

Окрім перелічених складових не менш важливий вплив здійснюють і фактори внутрішнього і зовнішнього середовищ формування інтелектуального потенціалу організації. Від них у значній мірі залежить кількісний та якісний склад вхідних ресурсів, діяльність самої системи, а також якісні характеристики і здатність до застосування вихідних складових. Традиційно для групування чинників зовнішнього оточення виділимо чинники прямої та непрямої дії у залежності від безпосереднього чи опосередкованого впливу. Щодо внутрішнього середовища підприємства, доцільно розрізнити фактори особистісного рівня (що впливають конкретно на працівника) і організаційного рівня (впливають на формування інтелектуального потенціалу підприємства загалом). Розгорнутий перелік факторів за кожною з груп, опис варіантів і наслідків їхньої позитивної та негативної дії, а також запропонована модель оцінювання опубліковано за результатами проведеного раніше авторського дослідження [13].

Результуючою складовою системи формування інтелектуального потенціалу є ті вихідні продукти, задля створення яких вона функціонує. Такими продуктами вважатимемо сформовані інтелектуальні можливості підприємства щодо здобуття і збереження конкурентних переваг у обраних функціональних напрямках його діяльності. Пріоритетність цілі досягнення таких переваг пояснюється самим призначенням інтелектуального потенціалу та інтелекту як засобів [14, с. 20] самозбереження, виживання і розвитку суб'єкта у конкурентному оточенні. Тому одержання конкурентних переваг повинно бути першочерговим завданням, що, у свою чергу, визначає здатність до досягнення таких поширених стратегічних цілей будь-якого господарюючого суб'єкта, як

зростання рентабельності, ринкової частки, освоєння нових ніш чи ринків тощо. Крім того, присутність саме інтелектуальних можливостей на виході системи формування пояснюється тим, що сам факт наявності тих чи інших інтелектуальних ресурсів ще не гарантує можливостей, а саме на їхньому створенні повинна бути зосереджена діяльність даної системи і саме за одержаними результатами оцінюють стан системи.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, на сьогоднішній день формування інтелектуального потенціалу підприємств є невід'ємним елементом їхньої продуктивної діяльності. Здійснені наукові пошуки підтверджують необхідність систематизованого характеру цих процесів, тому розроблення системи формування інтелектуального потенціалу має вагоме теоретичне і практичне значення. При цьому побудова такої системи неможлива без ідентифікації та розуміння її основних складових. Важливо враховувати, що виділені та описані у даному дослідженні складові системи формування інтелектуального потенціалу підприємства перебувають у тісному зв'язку та взаємозалежності, тому зміна властивостей будь-якої з них зумовлює вплив на діяльність системи в цілому. Відповідно до одержаних результатів подальші дослідження слід спрямувати на розроблення безпосередньої моделі формування інтелектуального потенціалу підприємств та її перевірки на практичну придатність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мойсеєнко І.П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І.П. Мойсеєнко. – Львів : Аверс, 2007. – 303 с.
2. Тимошенко Н.Ю. Інтелектуальний потенціал інноваційно активних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)» / Н.Ю. Тимошенко. – Київ, 2012. – 20 с.
3. Мурашко В.В. Організаційно-економічне регулювання використання та розвитку інтелектуального потенціалу : автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / В.В. Мурашко. – Донецьк, 2006. – 22 с.
4. Tessier S. Les conditions du transfert des competences acquises dans une formation a l'actualisation du potentiel intellectuel / S. Tessier, A. Roger // Université de Printemps de l'Audit Social Corte, 2003. – № 5. – 11 pp. – Режим доступу : http://centremagellan.univ-lyon3.fr/fr/articles/88_431.pdf.
5. Теницька Н.Б. Складові та чинники формування інтелектуального потенціалу [електронний ресурс] / Н.Б. Теницька // Наукові праці полтавської державної аграрної академії. Серія: Економічні науки. – 2012. – Вип. 1 (4). – Т. 3. – С. 219–223. – Режим доступу : <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.3/219.pdf>.
6. Зуева М.М. Способы формирования интеллектуального потенциала на различных уровнях организации экономических отношений современной России [електронний ресурс] / М.М. Зуева, И.П. Кузьменко // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 5: Экономика. – 2012. – № 3(104). – Режим доступу : <http://yberleninka.ru/article/n/sposoby-formirovaniya-intellektualnogo-potentsiala-na-razlichnyh-urovnyah-organizatsii-ekonomicheskikh-otnosheniy-sovremennoy-rossii>.
7. Остапчук М.В. Система технологій. Підручник [електронний ресурс] / М.В. Остапчук, Л.В. Сердюк, Л.К. Овсянникова. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 368 с. – Режим доступу : <http://townbookie.com/book/207-sistema-texnologij-navchalnij-posibnik-ostapchuk-mv.html>.
8. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: навч. посібник. – 3-тє вид. доп. і перероб. / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», «Інтелект-Захід», 2007. – 384 с.
9. Князь С.В. Сутність поняття і характеристики інтелектуального потенціалу підприємства / С.В. Князь, Л.Ю. Холявка // Еконо-

- мічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; ред. кол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Вип. 12. – Частина 3. – С. 188–192.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
  11. Холявка Л.Ю. Принципи формування і використання інтелектуального потенціалу підприємства / Л.Ю. Холявка // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2013. – № 776. – С. 190–200.
  12. Кузьмін О.Є. Концепція та еволюція провесно-структурованого менеджменту [електронний ресурс] / О.Є. Кузьмін // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 7–16. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2012/No2/7-16.pdf>.
  13. Наукові засади формування та використання економічного потенціалу: моногр. / за заг. ред. В.Я. Швеця, В.М. Соловйова. – Черкаси : Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2013. – 360 с. // 9.2. Князь С.В., Холявка Л.Ю. Оцінювання факторів впливу на формування інтелектуального потенціалу підприємства. – С. 337–351.
  14. Петренко В. Управління процесами інтелектокористування в соціально-економічних системах: [наукова монографія] / В. Петренко. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 351 с.

УДК 631.164.23:631.11:332.122

Коваленко М.В.

кандидат економічних наук,

*старший викладач кафедри економіки підприємства
Полтавської державної аграрної академії*

СТРУКТУРА ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

У статті розглянута структура використання інвестицій, направлених в економіку України. Встановлено, що пріоритетними напрямками вкладання коштів є: промисловість, операції з нерухомим майном, торгівля. Обґрунтована доцільність запровадження доступного лізингового та іпотечного кредитування, бюджетних програм сприяння довгостроковому банківському кредитуванню, державних гарантій та податкових стимулів для інвесторів, які кредитують аграрний сектор.

Ключові слова: інвестиції, сільське господарство, кредит, лізинг, закордонні інвестори.

Коваленко М.В. СТРУКТУРА ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

В статье рассмотрена структура использования инвестиций, направленных в экономику Украины. Установлено, что приоритетными направлениями вложения средств являются: промышленность, операции с недвижимым имуществом, торговля. Обоснована целесообразность введения доступного лизингового и ипотечного кредитования, бюджетных программ содействия долгосрочному банковскому кредитованию, государственных гарантий и налоговых стимулов для инвесторов, которые кредитуют аграрный сектор.

Ключевые слова: инвестиции, сельское хозяйство, кредит, лизинг, иностранные инвесторы.

Kovalenko M.V. STRUCTURE OF INVESTMENTS UTILIZATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN UKRAINE.

In the article the structure of the use of investment to the economy of Ukraine is directed. It was established that the priorities are investing industry, real estate, trade. The expediency of introducing affordable leasing and mortgages, budget programs to promote long-term bank lending, government guarantees and tax incentives for investors who lend to the agricultural sector is based.

Keywords: investment, agriculture, credit, leasing, foreign investors.

Постановка проблеми. У зв'язку з обмеженістю інвестиційних ресурсів сільськогосподарських підприємств особливо важливого значення набуває аналіз структури використання інвестицій та стратегія формування пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності аграрних товаровиробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку аграрного сектора України в сучасних умовах присвячені праці таких видатних українських учених-економістів, як П.Т. Саблук, В.Я. Амбросов, В.П. Горьовий, В.Г. Андрійчук, П.І. Гайдуцький, В.П. Ситник та ін. Останнім часом зростає кількість публікацій з досліджуваної тематики, однак кризовий стан сільськогосподарських підприємств та незначні обсяги інвестиційних надходжень в аграрний сектор вказують на те, що все ж недостатньо уваги приділено розв'язанню цих питань.

Постановка завдання. Ефективність використання інвестицій забезпечує комплексність підходу і містить у собі економічну, соціальну, екологічну та інші види ефективності. Економічна ефективність передбачає вкладання коштів у галузі виробництва з найви-

щою і найшвидшою економічною віддачею (харчова і переробна промисловість, торгівля), соціальна ефективність – інвестиції в найбільш соціально напружені галузі (видобувна промисловість), екологічна ефективність – інвестиційні вкладення в галузі, пов'язані з виробництвом екологічно чистої продукції (сільське господарство). Підвищення ефективності використання інвестицій повинно супроводжуватись вдосконаленням галузевої структури їх розподілу та використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетні напрямки і стратегія розвитку агропродовольчого комплексу формуються і реалізуються в умовах обмежених інвестиційних ресурсів. Тому інвестиційна підтримка повинна бути направлена на стимулювання тих видів продукції, підприємств, галузей сільського господарства, які можуть забезпечити найбільш високий рівень окупності авансованого капіталу. Як показує аналіз науково-теоретичних положень, проведений провідними науковцями, такими напрямками можуть бути:

– підвищення рівня використання виробничого потенціалу за рахунок реконструкції, модернізації